

9.5.242

**JOSEPHI
COMPAGNONI
MAREFUSCHII**

DE J. C. CHRISTIANIS
PRIMORUM SOECULORUM
DISPUTATIO

Maceratae, C1810CCLV.
Ex Thyppographio Josephi Ferri
Praesidium Facultate.

1. 1. 1.

2. 2. 2.

3. 3. 3.

4. 4. 4.

5. 5. 5.

6. 6. 6.

7. 7. 7.

8. 8. 8.

9. 9. 9.

10. 10. 10.

11. 11. 11.

12. 12. 12.

13. 13. 13.

14. 14. 14.

15. 15. 15.

16. 16. 16.

17. 17. 17.

18. 18. 18.

19. 19. 19.

20. 20. 20.

21. 21. 21.

22. 22. 22.

23. 23. 23.

24. 24. 24.

25. 25. 25.

26. 26. 26.

27. 27. 27.

28. 28. 28.

29. 29. 29.

30. 30. 30.

IMPRIMATUR.

B. JOZZI VIC. GEN.

JUSSU Admod. Rev. P. Magistri F. Jo:
THOMÆ BALBI Vicarii S. O. Macera-
tae summa animi voluptate perlegi dis-
putationem, cui Titulus *De Juriscon-*
sultis Christianis primorum Saeculorum,
nihilque in ea offendi, quod Catholi-
cae Fidei, morum integritati, & Prin-
cipum Juribus adversetur; immo de
Jurisconsultis Christianis primi aevi tan-
ta ingenii perspicuitate, verborum ele-
gantia, & eruditionis copia nobilissi-
mus Auctor disserit, ut ad erudiendum
multum conducere arbitrer typis man-
dari. Dabam Maceratae ex nostris AEdi-
bus Non. Octobris CXCICCLV.

Petrus Franciscus Palmuccius de Pel-
licanis Jur. Utriusque, S. Theol., & Phi-
losoph. Doctor in Patria Academia Ord.
Civil. Primarius Vespertinus Anteces-
sor, & Advoc. Reor. S. O. &c.

IMPRIMATUR.

F. JO. THOMAS BALBI VIC. S. O.

CLEMEN TI
ARGENVILLIERIO
S.R.E. CARDINALI AMPLISSIMO
ET BENEDICTI XIV. PONT. MAX.
A SACRIS COGNITIONIBUS
VINCENTIUS BONAMICUS
In Agro Piceno Juri dicundo Praefectus

FELICITATEM.

*F*requent opinio est, & crebris usur-
pata sermonibus, eaque piorum etiam
Christianorum hominum firmata consensu
nullo modo fieri posse, ut ii, qui sese Juris-
peritos profitentur, nulla avaritiae aut am-
bi-

61
 bitionis labē inficiantur; atque adeo om-
 nis industria forensis à Christianae Reli-
 gionis institutis quam maxime abhorre-
 re existimetur. Quae quidem opinio, etsi mul-
 tis argumentis falsa demonstrari possit, ta-
 men cum praesentes mores hominum adeo
 corrupti & depravati sint, difficile profecto
 atque arduum est ostendere, quanta sit Fo-
 ri Judiciorumque dignitas, & quantum
 Jurisprudentiae sanctitas distet a vitis
 improborum hominum, qui, aut ideo in
 Forum irruunt, ut pauperum clientum
 patrimonia devorent, aut ideo in Judi-
 cum subselliis sedent, ut justitiae integri-
 tate ad ambitionis, vel avaritiae cupidi-
 tatem explendam praviissime abutantur.
 Accedit praeterea quod nullo disciplina-
 rum genere formati juvenes in Forum
 veniant, & cum in summa divini hu-
 manique Juris ignoratione versentur,
 omnia perturbant, miscent, atque confun-
 dunt. Quae cum ego maxima animi mei
 molestia considerarem, atque intelligerem
 me quoque debere hujus infamiae inten-
 dio flagrare, propterea quod jampridem
 forensē exercitationem suscepissem, me-
 cum

cam ipse animo cogitabam, quomodo, cui Iurisperdentiae studium honestum & Christianum hominem minime dedecere ostenderem, aut si non possem, abjicerem artem, quae cum Christiana vivendi ratione non conveniret. Sed magnam habere debemus gratiam Thomae Mamachio Ordinis Praedicatorum doctissimo viro, meique amicissimo, qui in eo eleganti elaboratoque Libro, (1) quem Originum & Antiquitatum Christianarum scripsit, demonstrat plures in primis Ecclesiae Saeculis Jurisperitos Christianos fuisse: Addit praeterea ea de re dissertationem recitasse, dum Romae erat, Josephum Compagnonum Marefuschium. Quapropter statim ac summo & singulari beneficia Caroli Gonzagae praestantissimi Praefulis juri discundo in Agro Piceno praefectus sum, atque Maceratae me contuli, Josephum Compagnonum.

1) Marnac. Orig., & Antiq. Christ. lib. 3. f. V. in
not. num. 1. *Quis etiam nos Praefide dissertationem
de eodem argumento scripti, defenditque Romae An-
no 1746. Josephus Compagnonius Marcfushebus Mar-
gareti nobilis adolefcens.*

num conveni, ab eoque humanissime ex-
ceptus domi, in qua & propter incre-
dibilem nobilissimi viri benignitatem, &
propter selectam librorum suppellectilem
studiosi quique convenire solent, disputa-
tionem legendam accepi. Infinita propemo-
dum voluptate persusus sum cum eam per-
legissem. Summa enim latini sermonis
elegantia disputatio cum sit conscripta,
in ea quoque antiquitatis notitia satis
acuto judicio collecta elucet, resque ma-
xima obscuritate involutae clarissime ex-
plicantur. Sed quod meum animum mi-
rifice recreavit illud praecipuum fuit,
quod magnum argumentum sumere inde
possem, quo falsam imperitorum opinio-
nem contemnerem, meque ab instituto
meo profitendi honestissimam scientiam
non dimoverem. Sic enim ratiocinabar:
Si aureis Ecclesiae temporibus doctissimus
& sanctissimus vir Minucius Felix, si
plures alii amplissimo Arnobii testimonio,
forenses laudem adepti sunt, & sancti,
integrique Christiani erant, quomodo sus-
picari possumus illos viros tam probos,
tam religiosos voluisse sectari artem, quam
Christi-

v

Christiana sanctitas abhorreret? Si Soc-
culo quinto leges ab Imperatoribus con-
stitutae sunt, neu quis in Foro versaretur,
nisi Christiana religione esset imbu-
tus, quomodo munus, cui Christiana re-
ligio praesidio esse visa fuit, ut bene re-
cteque administraretur, Christianae veri-
tati adversari poterit? Igitur falsum esse
concludebam Christianum hominem Forum
sectari indignum, atque minime consen-
taneum videri. Quod si qui sunt, &
sunt quidem pene innumerabiles, qui opti-
mam scientiam pravo consilio pervertunt,
atque hoc pacto gravissima incommoda in
Rempublicam intromittunt, non propterea
forense studium ab honestate Christiana
sejungi debet, sed hominum ignorantiae
& malitiae tanta vitiorum colluvies, quae
in Forum ingruit, est tribuenda. Quare
Josephum Compagnonum Marefuschium
summopere cohortatus sum, ut disputatio-
nem in manus hominum emitteret, ut
semper constaret optimum Christianum,
Jurisprudentiae operam dare posse sine
ulla honestatis, aut pietatis offensione. Ve-
rum ea singulari, qua praeditus est mo-
destia,

desilia, noluit ipse edere; sed eam mihi donavit; ut quidquid in hanc rem fecissem, recte factum putaret. Itaque statim disputationem in lucem proferre statui eo consilio, atque animo, ut perniciosam opinionem ab animis hominum evellerem; & juvenes, qui magna copia quotidie in Forum confluunt; meque ipsum excitarem ad veterum Jurisconsultorum Christianorum doctrinam, & morum probitatem colendam, atque imitandam. Et quoniam ob ingenii mei mediocritatem propriis viribus perficere id non posse existimabam, alienam nihilominus industriam ad publicam utilitatem traducerem. Veneruntamen & cui potius quam tibi, **CARDINALIS AMPLISSIME**, eam dicere debeo? vel enim tuae anteaetate vitae cursus, vel Dignitas, ad quam summo jure cooptatus es, meum consilium aperitissime declarabunt. Tu enim jam inde ab incunte aetate iis studiis, atque ea indole virtutis & continentiae animum instituisti; ut nihil in vita expendendum putares, nisi quod esset cum doctrina, & Christiana virtute conjunctum.

Qua-

Quapropter non voluptatum illecebris, aut perversis moribus depravatus unquam assiduitatem, laborem, constantiam in scientiae studiis, & in moderatione animi remisisti, recte existimans sine summa contentione ad virtutem pervenire, & sine virtute ad Jurisprudentiam bene integreque tractandam accedere posse neminem. Vali igitur disciplina instructus, ac tanta morum probitate praeditus in Forum venisti, ut nil mirum videri debeat, si omnes enim tuum ingenium, tuam singularem sapientiam, candorem animi, diligentiam, fidem admirarentur, & tua laudabilis vita consequuta sit difficilem illam societatem doctrinae cum pietate, qua nihil divinius, atque praeclarius excogitari potest. Quid autem nunc praedicem quomodo tantam Fori & Jurisprudentiae dignitatem sublinueris? Profecto clientes tui non avaritiae, aut ambitionis sordem suspicabantur, Adversarii prudentiam semper laudabant, Iudices non doctrinam desiderabant, sed te facilem & fidum in consiliis dandis, doctum & diligentem in defendendis causis, prudentem.

dentem & perspicacem in obeundis negotiis, moderatum denique gravem constantem in omnibus tum dictis tum factis praebebas. Quam tuam quidem forensam exercitationem consideranti, & in te non doctrinae solum, verum etiam virtutis praeslantia ornatum intuenti antiquorum Jurisconsultorum Christianorum vivam, atque expressam imaginem mihi videor videre. Ex quo illud sapientissimo factum esse puto, ut **BENEDICTUS XIV.** doctissimus ipse, & doctorum virorum prudentissimus existimatores ad summos honores, & Christianae Reipublicae translationem non gratia, non opibus, non alicujus potentioris viri commendatione contendentem, sed ne cogitantem quidem evexerit, ut tanquam divinum aliquod lumen in specula collocatum eluceres, atque haberent unde sumerent omnes, & praecipue juvenes exemplum, quomodo se in Foro gerere debeant. Non est perbrevis epistola; neque mei ingenii differere de tuis laudibus, neque quam recte; quam divinae Reipublicae administras. Hoc unum tantum praeterire non possum

sum, & quod ad rem nostram pertinet; celebrari non Romae solum, verum etiam & apud exteras nationes tuam illam vere Christianam integritatem, quae veterem officii morem retinens, non assuetam mendaciam, non fucata, nec artificio simulationis corrupta unicuique jus suum tribuit, neminem loedit, atque honestatis leges sanctissime custodit. Atque ita, si omnes facerent, quemadmodum tu fecisti, & facis, evanesceret sensim falsa illa opinio, quam antea commemoravimus, & Jurisprudentia suo nativo splendore restituta, barbariei & malitiae tenebris discussa, pristinam dignitatem recuperaret. Accipe igitur non ex mea, sed ex aliena quasi domo prolatum munus, quo te libenti animo donatum volui, & eo magis quod hac in re non tam disputationis Scriptoris, quam totius clarissimae Familiae Compagnonae Marefuschiae desiderio obsequor, quae Familia cum tuis maximis beneficiis devincta sit, grati animi erga te monumentum aliquod extare gaudebit, & ego me satis consequutum esse arbitrabor, si non injucundum

B

dum

✕
dum esse sensero. Vale.

Dabam Maceratae ex Aedibus Prae-
sidum Agri Piceni Kal. Octob. Anno
Repar. Sal. ClCCLV.

DB

DE J. C. CHRISTIANIS

PRIM. SAEC.

DISPUTATIO.

SI quis est, Auditores, qui eam causam, quae me impulit ut de Jurisconsultis Christianis sermonem habere statuerem, minus habeat exploratum, admireturque, quod ego Argumentum longe ab instituto meo remotum aggressus sim explicare; is si meum consilium, rationemque cognoverit una & id quod facio, probabit, & nullam esse rem arbitrabitur, quae magis ad rem meam pertinere posse videatur. Nam quae causae viros plurimos, atque doctissimos, & summa eruditione praeditos impulerunt, ut animum ad Historiae Ecclesiasticae studium adjicerent, eadem mihi stimulos addidere, ut ejus Historiae partis cognitionem mihi esse parandam arbitrarer. Atque ii quidem Scriptores quia nobis solent tantopere commendari, quod suam contulerint operam ad scribendam Hi-

XII DE J. C. CHRIST.

storiā, non alio profecto consilio ad id peragendum permoti sunt, quam quod exempla rerum praeclare gestarum maximam vim obtineant ad commovendum animum, ut vitium declinet, veramque virtutem confectetur. Quotiescumque enim in monumentis Ecclesiae facta, resque praeclare gestas, ac Majorum nostrorum virtutes legimus, incitatur nos quidem, ut simus eorum, quoad ejus fieri potest, similes studio, imitationeque virtutis, ac probitatis. Contra si alicujus in rebus inique gestis improbitatem traditam cernimus memoriae hominum sempiternae, damnamus continuo perversam ejus vitae, vituperandamque rationem, inque nobis ipsis nescio quod odium experimur; ita ut commode possimus quod in eo reprobamus malum si occasio tulerit, evitare. Eadem nimirum ratio mihi venit in mentem cum sedulo, accurateque expenderem suscipienda esse à me ipso studia optimarum legum? Opportunum mihi erit ajebam ante oculos eos mihi proponere, eorumque imitationi insistere vestigiaque sectari, qui

vitae innocentia, morum integritate, praestantique eruditione, atque doctrina inclaruissent, omniumque sermone celebrarentur, quique hanc eandem facultatem coluissent. Intelligebam equidem in his mihi velut in speculum esse inspiciendum, atque inde sumendum exemplum, quod conduceret, & ad discendum, & ad bene integreque vivendum. Sed unde nam mihi haec tam late patens paranda erat cognitio; nisi me ad Ecclesiae, Historiam, & monumenta pervolvenda, & commendanda memoriae contulissem? Hinc igitur praecipuos Jurisconsultos deligere necesse mihi esse putavi, serioque considerare, quibus praediti moribus, quibusque virtutibus exornati essent, ut eorum deinde aemulari virtutem possem. At vero quemadmodum plerique eorum fuerunt, qui laude virtutis excellerent, ita fuit aliquis male institutus, perverseque in judiciis, & reliqua vitae institutione versatus; hujus tamen mores tacitus praeterire nolui, quod ut aiebam, excitare adversus malum animos possint, hosque jam arcere ab improbitate. Neque

xiv DE J. C. CHRIST.

que enim moror viros quosdam , alioquin doctos , & eruditos , qui in hoc genere argumenti nihil reperiri utilitatis posse defendunt ! Nam si clarissimos Juris Interpretes adire , eorumque libros evolvere solerent , nunquam inducerent animum ad eos accusandos , qui Juris ejusdem Historiam colere instituisent . Namque si Antonius Augustinus , Bernardinus Rutilius , Johannes Bertrandus , Gullielmus Grotius , Hugo Grotius , Guido Pancirolus , Johannes Fichardus , Catellianus Cotta , Petrus Faber , Matthaeus Gribaldus , Samuel Reyherus , Burchardus Struvius , Dionysius Simon , Valentinus Forsterus , Johannes Seldenus , Gothofredus Hoffmannus , Jacobus Gothofredus , Jacobus Cujacius sexcentique alii Jurisconsulti summa estimatione , atque Legum peritia utilem , immo vero necessariam sibi putarunt esse Historiae Juris ipsius scientiam , quare ad eam illustrandam plurimum operae contulerunt ; quid est , quod hi novi mihi vitio , criminique dandum esse arbitrentur , quasi rem inutilem explicandam

dam susceperim. Ac si illi non Christianorum Jurisperitorum vitas describere studuerunt, sed Ethnicorum, magnamque sunt proinde gloriam consequuti; facile quidem certe mihi persuadeo non esse vituperandum, saltem a Sapientibus me, qui in Christianorum vitam inquirere sim conatus. Atque illi sane, qui Heineccium venerantur & colunt, quod sibi laborem imminuerit perficiendo Epitomen Institutionum; non hisce Institutionibus solum delectarentur, sed aliquando in Epitomen quoque Historiam Juris Civilis oculos conjicerent, intelligerent scilicet esse peritum Legum Romanorum posse neminem, qui ignoret eandem Historiam. Quod si ab eo perfectam esse negent Dissertationem ullam de Christianis Jurisconsultis, atque inde conficiant nulla commoda in eos redundare, qui in hoc genere argumenti consumunt otium, sciant Johannem Michaellem Heineccium alterum Jurisconsultum non minori doctrina An. mcccxxiii. Halae edidisse historicam Dissertationem de Jurisconsultis Christianis Primorum Saccu-

xvi DE J.C. CHRIST.

Saeculorum : quamobrem a Johanne Alberto Fabricio in Bibliotheca Latina laudatus est ; atque in eadem re consumsit laborem , operamque locavit suam Johannes Rutilius , quem alii sunt inscribendo imitati . Mallem autem à Johanne Alberto Fabricio laudari me , ab hisque ipsis vituperari , quam his meam probare diligentiam , ejusque similibus non probare . Sed ad rem ipsam venio . Oro autem vos Auditores , ut libenter , atque animo in primis aequo me audiatis , dum paucis complectar ea , quae ad J. C. Christianos pertinent , qui primis Ecclesiae Saeculis floruerunt .

Jam usque a Saeculo sextodecimo summi ingenii Scriptores sibi persuaserunt Quintum , Septimum , Florentem , Tertullianum eundem atque Jurisconsultum fuisse , cujus sit plerumque in Digestis , & in Codice mentio . Hanc opinionem tuentur Johannes Fichardus in Vita Tertulliani , Antonius Augustinus Auctor in primis celebris in Libro de Nominibus propriis , quae in Pandectis inserta conspiciuntur , & Rodolphus Fornerius

DISPUT. XVII

nerius *Lib. VII. C. 5. de Rebus Quotidianis*. Cujacius quoque *Lib. VII. Obsev. C. 11.* in hac eadem videtur esse sententia. Sic enim scribit: *Tertullianum Jurisconsultum fuisse sub Severo, & Antonino constat; siquidem is est, qui de Religione Christiana complures Libros scripsit, ejus rei iidem illi Libri indices clari sunt translationibus ex jure sumptis confertissimi*. Et testis Eusebius *Lib. 55. C. 11.*, qui eum fuisse Jurisconsultum scribit. Horum tamen adeo spectatae, adeoque singularis sapientiae virorum opinioni assentiri nullo modo possum. Multae namque, caedemque solidissimae, ut contra sentiam, sese offerunt rationes, quae sane J. C. Tertullianum longe diversum fuisse à Christiano, qui in Montanistarum haeresim incidit, ad veritatem efficiant. Atque ita, ut equidem censeo, Viri Clarissimi censuerunt, quorum pars erat Orthodoxae Religionis addicta, ut Henricus Valesius in *connotationibus ad Historiam Ecclesiasticam Eusebii*, Pamelius in *Vita Tertulliani*, Aegidius Menagius in *Amoenita-*

C

nita-

xviii DE J. C. CHRIST.

nitatibus Juris C. 12. Pars vero hæc resim sectata est ut Grotius in *C. 3. Ep. D. Pauli ad Tit.*, multique alii, quos prætermitto, ne longior sim quam oportet. Ea vero causa, quæ me imprimis inducit, ut arbitrer Tertullianum J. C. a nostro Apologista discrepare, est, quod ejus scribendi ratio a nostri stylo distare videatur. Nam inest huic argumento vis plane magna, ut non suspicemur modo, verum etiam certo sciamus, quæ sint Scriptori cuique opera tribuenda. Itaque maximi nominis Critici e numero etiam Orthodoxorum, qui in dignoscendis veterum Libris plurimum operæ ac diligentiae consumserunt, ad styli diversitatem, cum alia non suppetere, confugere sæpe statuerunt. Quod si idem omnino fuisset J. C. atque Apologista Tertullianus, non omisissent literarum id mandare monumentis Veteres, qui de Viribus illustribus Commentarios ediderunt.

Nec similitudo nominis certa regula esse potest ad affirmandum non discrepare Christianum à J. C. . Nam
 si

DISPUT. xix

si alicujus esset ea ratio momenti, evinceret ea profecto & Paulum Apostolum fuisse eundem atque alios, qui eo tempore floruerunt ejusdem nominis Viros, & Hyppolitum Portuensē non discrepasse a coeteris Hyppolitis, quorum in coemeteriis Romanis inventae sunt inscriptiones. Ita factum est, ut nemo sit Criticorum, qui unius nominis similitudine fretus ausus sit e duobus, vel tribus Viris unum facere.

Non defuerunt, qui J. C. Christiano fuisse posteriorem existimarent. Etenim *l. 30. D. de Acquir. vel omit. hered.* Tertullianus J. C. Pomponii mentionem facit, qui certe inter discipulos Papiniani in vita Alexandri Severi ponitur a Lampridio. Quapropter colligunt Tertullianum cadente saeculo tertio vixisse; Christianum vero, qui sub Septimio floruit non potuisse ad ea tempora vitam perducere. Sunt tamen illi hallucinati, quod observandum sane esset in eo Lampridii loco, nomen Pomponii errore quodam Librariorum irrepsisse, ut in notis ad Lampridium animadvertit

C 2

Sal-

xx DE J. C. CHRIST.

Salmasius fretus optimorum Codicum Auctoritate . Notum enim aliunde est sub Hadriano vixisse Pomponium , qui circa vigesimum supra centesimum Annum Christi Imperium obtinebat . Nam *l. 2. D. de Orig. Jur.* Pomponius omnes ordine J. C. ad Julianum usque recenset . Cum autem certum sit temporibus Hadriani floruisse Julianum , consequens est circa ea tempora Pomponium quoque inclaruisse , alioquin memorasset etiam coeteros , qui in ea essent ante aetatem suam disciplina exercitati . Quod vero sub Alexandro Severo vitam egisse J. C. Tertullianum defendit Pamelius , nullo potest Veterum testimonio confirmari .

Immo vero nescio qua tandem ratione Antonius Augustinus Praeful summo ingenio , singularique doctrina Tertullianum J. C. quem eundem , atque Christianum esse censet , existimavit coaevum fuisse Papiniani , quum ex Lampidio constet Papinianum sub Alexandro , Christianum vero Tertullianum sub Septimio Severo viguisse ; quarta enim J. C. classe idem Augustinus enumerat

Lu

DISPUT. XXI

Lucium AEmilium Papinianum, Quintum Septimium Florentem, Tertullianum, AElum Martianum, Domitium Ulpianum, Julium Paulum. Emarus Rivalius Delphinus *Libro V. Historiae Civilis*, quod Tertullianum J. C. a nostro prorsus discrepare pugnat, hunc nempe J. C. quatuor libros quaestionum, & singularem de Castrensi Peculio scripsisse contendit; Consulem item fuisse, & ab eo S. C. Tertullianum quod Hadriani temporibus sancitum est, habuisse nomen. Optime quidem is Auctor usus est his verbis, ni fallor. Nam in errore, & ignoratione rei non contemnendae versatus est. Numquam enim Tertullianus dictus est Consul. ; S. C. Tertullianum a Tertullo nomen accepit, qui sub Antonino Pio Consul fuit.

Mea igitur sic est ratio; J. C. Tertullianus ab eo tempore, quod à Septimio Severo ad illud quod usque ad Alexandrum item Severum effluxit, vitam egit. Constat id ex Ulpiano *l. 30. D. de Acquir. hered.* Praetera *l. 2. D. ad S. C. Tertullianum* Ulpianus idem testem ap-

pel-

xxii DE J.C.CHRIST.

pellat J. C. Tertullianum . Jam vero Ulpianus circa Alexandri Severi tempora claruit . Capitolinus contra omnes J. C. , qui sub Hadriano , Antonino Pio , & M. Aurelio floruerunt recenset ; sed de Tertulliano verbum nullum . Igitur , nec sub Hadriano , nec sub Antonino Pio , nec sub M. Aurelio J. C. ille florere potuit . Quocirca cogimur affirmare Tertullianum J. C. eo temporis intervallo vitam Romae degisse , quod interceptum inter Imperium Septimii atque Alexandri Severi est .

Sed age videamus cujusmodi sint argumenta , quibus suam tuentur sententiam , qui Tertullianum nostrum a Legisperito Tertulliano distingui oportere negarunt . Principio Eusebii locum *ex libro 55. C. 11. Historiae* laudant , qui Christianum peritum fuisse Romanarum Legum testatur . Miror equidem esse aliquos potuisse , qui cum doctrinae celebritate florent , tum eo usi sunt testimonio , ex quo nihil , quod ad rem pertinet , concludere posse videantur . Audiendus Henricus Valesius Eusebii In-

ter-

terpres & illustrator diligens, atque accuratus. *Ex hoc loco, inquit, quidam suspicati sunt Tertullianum illum, qui inter Ecclesiasticos Scriptores celebris habetur J. C. fuisse: Certe in Indice Pandectarum inter Juris Auctores, ex quibus opus illud collectum est, recensetur Tertullianus, qui Libros VIII. Quaestionum scripsit, & de Castrensi Peculio librum singularem. Sed non dubito, quin hic diversus sit ab illo Presbytero Carthaginienfi: Neque vero Eusebius illum J. C. dicit fuisse, sed tantum ait, eum Leges Romanas accuratissime calluisse, quod quidem vel ex uno ejus Apolegetico licet cognoscere, in quo Legum Romanarum sapissime meminit.*

Sed quoniam testatum compertumque est ex Eusebii Historia Ecclesiastica Lib. 55. C. 11. quod Tertullianus Legum Romanarum studiosus Vir caetera quidem celebris, & praefertim inter eos clarens, qui Romae literarum gloria praefarentur, fateri omnino necesse est fuisse ipsi Romanas leges perspectas; Sed obisse hominem munus J. C. aut Romae,

xxiv DE J. C. CHRIST.

mae, aut uspiam alibi effici ullo documento non posse, ut sapienter Nourrius in suo opere sive apparatu ad Bibliot. Patr. Tom. XI. Diss. IV. C. 5. animadvertit. Nam potest esse aliquis peritus Legum, quin in foro judiciisque versetur.

De singulari, ac poene incredibili Tertulliani doctrina, eximiaque eruditione sic habet Vincentius Lirinensis, qui Scriptor Quinto Ecclesiae Saeculo floruit: Sicut Origenes apud Græcos, ita Tertullianus apud Latinos nostrorum omnium facile Princeps iudicandus est. Quid enim hoc viro doctus? Quid in divinis ac humanis rebus excipiant? Nempe omnem philosophiam, & cunctas Philosophorum Sectas, auctores, adscriptos, resque sectarum, omnes eorum discipulas, omnem Historiam ac studiorum variationem mira quadam mentis capacitate complectus est. Ingenio vero, non ut tam gravi, & vehementi excelluit, ut nihil sibi poene ad expugnandam proposuerit, quod non, aut acumine irruerit, aut pondere eliserit? Jam porro orationis sunt laudes, quis unquam valeat?

Sed

Sed paullo post constabit, quam minus sit compta Tertulliani oratio. Miror autem quid fuerit, quod eam orationem laudem mereri Lirinensis defenderet, qui non malus est Auctor latinitatis, si temporum, quibus hic idem Vincen- tius vixit, ratio habeatur. Ac fallor equidem, quemadmodum celebrari ab homine minime barbaro, nec impolito impolita, & Africana Tertulliani di- cendi ratio. Sed haec alias, quae ve- ritas extorsit, ut dicerem.

Sanctus Cyprianus hujusce nostri Apologistae opera tanto in pretio ha- buit, ut quotiescunque a Notario suo ejus aliquem librum poscebat soleret di- cere: *Da Magistrum*. Sanctus Hiero- nymus in *Catalogo de Scriptoribus Ec- clesiasticis* C. 33. . Vidi ego, inquit, quemdam Paulum Concordiae, quod Op- pidum Italiae est, senem, qui se Beati Cypriani jam grandis aetatis notarium, cum ipse admodum esset adolescens, Romae vidisse diceret, reserretque sibi solitum nunquam Cyprianum absque lectione unum diem praeterisse, ac sibi crebro dicere;

D

Do

xxvi DE J.C.CHRIST.

De Magistrum, Tertullianum videlicet significans. Vehemens quidem est stylus Tertulliani, & concitata oratio; verum duram, & quodammodo ferream dixerim Hujusce rei nos ipsi judices atque arbitri esse possumus, modo oculos vestimus in ejus libros conficere. Testatur id quoque Lactantius Firmianus, qui inter Christianos primorum temporum elegans imprimis Auctor fuit lib. V. Instit. Cap. 1. Septimius Tertullianus, inquit, fuit in omni genere literarum peritus, sed in eloquendo parum facilis, & minus correctus, & multum obscurus. Non discrepat Hieronymus a Lactantio. Nam Epistola 11. Tertullianus, inquit, creber est in sententiis, sed diffusus in eloquendo.

Cum tanta, tamque insignis doctrina legum, coeterarumque disciplinarum, ac vitae austeritate floreret Tertullianus ob nimium tandem rigorem conceptus a Montanistis in eorum haeresim turpissime incidit, prohibitaque fuit Ecclesiae Catholicae communione. Ita Vir alioquin magnus, cum severa-

tem

sem. morum confectaretur, quanquam ante & cautus & diligens esset, eo devenit, ut sibi imponi a mulierculis pateretur. Sanctus Cyprianus, licet maximi faceret Tertulliani eruditionem, ejus tamen impietatem, in qua sese precipitem egerat, perpetuo reprobavit. Quare Hieronymus *Epistola 42.* sic scribit ad Oceanum: *Beatus Cyprianus Tertulliano Magistro utilis, ut ejus scripta probant, cumque eruditi & ardentis viri delectetur ingenio, Montanum cum eo, Maximillamque non sequitur.* Multa praeterea dici de Tertulliano possent, quae, quoniam a Viris illustribus literis commendata, & explanata sunt, itaque postulat brevis Disputationis meae, ut a me ipso consulto praetermittantur.

Nullus profecto remanet dubitandi locus, nec verti potest in controversiam Minucium Felicem fuisse Christianum, ac Romae Caesarum patronum, agere consuevisse. Lactantius Firmianus in sua *Institutionum* priore *Libro C. 11.* scribit hoc modo: *Minucius Fe-*

XXVII DE J.C. CHRIST.

hic non ignobilis inter Causidicos lori fuit. Hujus Liber, cui Octavius titulus est declaratur, quod idoneus veritatis assertor esse potuisset, & se totum ad id studium contulisset. Sanctus Hieronymus in eo, qui inscribitur de Viris illustribus libro, Adinnucius Folius, inquit, Romanus insignis Causidicus scripsit Dialogum Christiani, & Ethnici disputantium. E in quibusdam Codicibus, Nourrio teste, legitur disputantis, qui Octavius inscribitur. Idem Hieronymus in Epistola ad Magnum Romanum Oratorem, Adinnucium Folium, inquit, Causidicus Romani Fori, in libro, cui Titulus Octavius est, quid Gentilium scripturarum dimisit intactum? Ex his omnibus perspicue sane colligitur, Romae Minucium egisse Causidicum, edidisseque contra Gentiles librum, quem inscripsit Octavianum. Librarii veteres nescio quo errore decepti hunc librum Arnobio tribuerunt. Nam cum in Codicibus post septimum Arnobii librum Minucii opus extare scopre viderent, quod Octavii nomen praefert, Octavianum Arnobii esse librum id sci-

scilicet quidem censuerunt; quapropter
in causa fuerunt, cui Erasmius V. P. alio-
quin eruditus in suis *ad librum Pleru-
mque de Scripturis Ecclesiasticis nota-
tionibus* nihil suo tempore a Minucio
scriptum inveniri defendere. At Li-
lius Cinthius Giraldae Brasii Synchro-
nus Octavii auctorum fuisse Minucium;
quare immerito post septimum Arnobii
librum collocari, ac si octavus esset Ar-
nobiani operis liber. Sed de huius tam
illustris, atque praeclari J. C. libro erit
opportunitas alibi dicendi locus. Hunc
an unus ex Romani Fori Causidicis re-
vera fuerit demonstrandum est.

Quodnam autem facilius solidius-
que documentum invenire liceat, quam
ipsius Minucii librum, ex quo liquet
pag. 102. editionis Annæ 1672. quod su-
scipimus demonstrandum. *Sunt,* inquit,
*Quæ viderentur feris iudicariis cu-
ram relaxarent.* His igitur autum-
nalibus Feris, quibus Causæ cessabant
in Foro, relicta Roma ad Ostia Tiberi-
na se contulit, ut aliquanto animum
relaxaret. Hinc plane efficitur Causi-
rum

xxx DE J.C. CHRIST.

rum Patronum fuisse Minucium. Vindemiarum tempore Romani non solum a Foro cessare consueverant, sed vacare quoque a labore scholastico, ut in l. 1. D. de Feriis, & in libro 9. Confessionum Sancti Augustini C. 2. colligitur. Et opportuna, inquit Augustinus, tam paucissimi dies supererant ad vindemiales Ferias, & statui tolerare illos, ut solemmiter abscederem. Aulus Gellius memorat eam, quae apud Romanos invaluerat, consuetudinem, ut ipso Feriarum tempore amoenitate camporum, florumque virentium hilaritate animum recrearent. Statius Papinianus

Lib. 4. Silv. ita recinit.

*Certe jam letitiae non miscent iurgia leges,
Et pacem piger annus habet, messeisque
reversae*

*Dimisere Forum: nec jam tibi turba
reorum*

*Vestibulo, quaeque rogant exire clientela,
Cessat. sententi moderati iudicis hostia.*

Eodem recidunt quae habet Cyprianus in sua ad Donatum Epistola. Nam ille quoque testatur Autumnalibus Fe-

DISPUTATIO XXXII

riis a scholasticis exercitationibus se;
 atque laboribus quiescere. Jam satis con-
 stare arbitror Minucium nostrum Ro-
 mae fuisse Patronum Caesarum. Sequi-
 tur, ut qui fuerit, quae ejus studia,
 quae vitae institutio, quodque consilium
 scribendi operis, videamus. De Parentibus,
 deque aetate, qua vixit non est;
 cur mihi esse agendam putem. Ignota
 enim haec omnia nobis sunt; quare quia
 cum Africanum fuisse, Tertullianique
 tempore, aut paullo post vixisse defen-
 dunt, hi levibus conjecturis indulgent,
 quas ego censeo depelli ex Historia
 oportere. Nam Africanum fuisse pu-
 gaunt, propterea quod ejus oratio ma-
 gnanim habet cum Arnobii, atque coe-
 terorum scriptorum ex Africa similitu-
 dinem. Quod quidem, etsi prima spe-
 cie satis grave videatur esse argumen-
 tum, vatam tamen revera viribus, ut a
 nemine possit extorquere assensionem.
 Nec dissimile illud est, quod ab eo re-
 petunt, quod dominet Principem Num-
 midiae Urbem. Neque enim, qui ali-
 quam

DE J. CHRIST.

quam Urbem nominat, is est in eadem Urbe natus. Ac ridiculum sane esset, si Strabonem in tot Oppidis esse natum arbitraremur, quot ille nominat. Quod si hae Balduini, & Basnagii de Minucio Aiso conjecturae nullius sunt in hoc genere controversiarum momenti, multo sane debiliores sunt, quae asseruntur a Nourrio, ut efficiat eum fuisse Romanum, ortumque a magna Minuciorum Familia, ex qua exiguo quadraginta annorum intervallo quatuor Consules prodierunt, multique Proconsules, Praesidesque Provinciarum. Ad Minucium enim Fundanum minoris Asiae Praesidem edictum de Christianis scripserat Imperator Hadrianus. Atque minor equidem, ut haec tam vana potuerint Nourrio in mentem cadere. Etenim plerisque olim nominibus illustrium Familiarum appellari consueverant, quamvis ex eis non duxissent originem. Ridiculum sane esset dicere Josephum Hebraeum natum esse a Gente Flavia, quod Flavius Josephus appellaretur.

Quod ad tempus quo vixit attinet,

12 & 13

DISPUT.

enim nobis nihil suppedirent vetera monumenta, nihilominus cum Hieronymus inter Tertullianum, & Cyprianum Minucium collocaverit, veri est quam minimum hoc intervallo temporis, quod fluxit Anno CCXIV. ad Annum CCL. eum floruisse nempe Anno circiter CCXXX.

Nunc vero, ut recte studia, consiliaque sua Minucius instituerit, videamus. Ex ejus libro, qui *Octavius* inscribitur plane constat eum, quod tempus haberet a Foro judicii vacuum, & liberum, hoc totum in divinarum rerum contemplatione consumere consuevisse. Igitur cum ad Ostia Tiberina Feriis Autumnalibus se contulisset, amadvertissetque Caecilium, quocum erat amicitia, familiaritateque conjunctus, in summa rerum divinarum ignoratione versari, dedit operam, ut illum induceret, & ad agnoscendam, & ad colendam veram Religionem. Summa erat in eo comitas, atque incredibile studium pietatis. Paraverat autem sibi solam quandam, & gravem rationem

B

di.

DE J.C. CHRIST.

dicendi magno quidem labore quotidiana-
noque scribendi usu. Tanta cum esset
virtute, doctrina, & eloquentia ma-
gno numero argumenta invenit, qui-
bus apte, ordine, distincteque propo-
sitis obtinuit, ut qui pervicax ante
Christianae Religionis hostis fuisset, is
mutata sententia defensorem ejusdem se,
atque cultorem profiteretur. Primo enim
eo, quem habuit sermone, de Supersti-
tione Ethnicorum acriter loquutus, de-
scendit ad eam, quae est de Uno Deo,
ejusque Providentia disputationem, et-
fecitque & unum esse, & prospicere
eum rebus humanis, & infinita sapien-
tia potestateque pollere. Quoniam ve-
ro pleraque ab Gentilibus Orthodoxis
opponi intelligebat, eo rem tandem ad-
duxit, ut ea omnia, quae objici pos-
se arbitraretur, summa facilitate dilue-
ret. Huc vero omnes accusationes re-
cidebant, ut, & Thieftas, Coegas a-
nostris celebrari Gentiles dicerent, &
carere nos Templis, & Deum non co-
lere, & in summa rerum omnium igno-
ratione versari, quae monstra, &que
alia

DISPUT. XXXV

alia portenta accusationum, & mendaciorum esse conficta, & improbitate quadam sparsa in vulgus ostendit. Haec erat institutio, hoc consilium, haec ratio Ministrum, ut cum sibi a Causis, & Foro esset otium, tempus in rebus Religionis consumeret, quamvis inter Ethnicos, atque scelestis moribus homines versaretur.

Eodem circiter tempore plerique alii, qui iuridicundo darent operam, mysteriis, sacrisque nostris initiati sunt. Nam Arnobius qui Tertio Saeculo floruit in secundo Libro contra errores Ethnicorum testatur: Plures Oratores magnis ingeniis praeditos, plures Grammaticos, Rhetores, Consultos Juris, Medicos, Philosophos etiam secreta rimantes mysteria haec expetisse, spretis quibus paulo ante fidebant: sed horum nomina Arnobius nusquam indicat.

Franciscus Balduinus Hyppolitum, & Appollonium Christianos, quorum Hieronymus meminit, J. C. fuisse exstimavit. Erant enim, inquit, Senatoria dignitate, praestabantque singulari

DE J. C. CHRIST.

acumine; pietate; ac sapientia, quare
meruerunt, ut a Hieronymo Scriptori-
bus Ecclesiasticis annumerarentur. Ve-
rum nunquam animum inducam, ut ar-
bitrer, accurate concludi a Balduino
ejus argumenti sententiam. Nam effi-
cile concedam, eos fuisse Senatores,
quemadmodum tamen effici posset eos
proinde fuisse J. C., non video, ut sit
concedendum. Longe enim discrepans
ratio est. Fuerunt olim apud Romanos
Senatores plerique, et pauci Juriscon-
sulti appellationem meruerunt. Fieri
ergo potuit, ut alioquin essent Senato-
res, quin causas dicerent. Quare ut fa-
cile datur, eos & illustres doctrina, &
dignitate fuisse praestantes, ita diffi-
le sanq. est, ut quisquam me cogat, quo
fecerit eos fuisse J. C. Atque non mi-
nus cum Vetium Epagathum Martyrem,
cujus fit in Actis Martyrum Lugdunen-
sium apud Eusebium mentio, J. C. annu-
merandum existimat, propterea quod
fuerit Advocatus Christianorum a Gen-
tilibus appellatus. Quotus enim quis-
que est, qui non intelligat propro haec
dicta

DISPUTATIO XXXVII

dicta de Epagathosuisse a Præfide, & reliquisque imbutis superstitione, non verò ita ut eum censerent in Advocati munere fungendo operam unquam collocavisse? Quod si demonstrari nequit Vetium Epagathum fuisse J. C., multo minus ostendi poterit ejus Patrum idem unquam obfisse munus, quamvis Gregorio Turonense Auctore, & Christianus, & Senator esset. Etenim, ut mox animadverti, Senatoris dignitas non ita est comparata, ut secum J. C. munus ferat.

Verum, ut magis magisque constet, quam longe a Balduino discrepet Eusebius, asseram necesse est illius Scriptoris verba, tumque procax vobis ipsa videbor, si quidquam in eis sit, ex quo Vetium J. C. fuisse conficiatur. Sunt igitur Eusebii verba *Lib. 5. Hist. C.* hujusmodi: *Cum ducerentur ad Proconsidem Christiani; & ille judicando omnium crudelitatis genere contra nos, nostris quo uteremur, Vetium Epagathum unum ex Fratribus immenso charitatis erga Deum, & Proximum ardore inflammatum*

xxxviii DE J.C. CHRIST.

tas, qui quidem non modo ad omne officium erga Proximam sedulo exequendum impiger & propensus esset, verum etiam flagranti Dei amore, & sancto spiritus instinctu exardescens in omnibus Domini praeceptis; & Iustitiae aequitatisque insistatim integer incedere, adeo sane accurate vitam instituisset, ut quamvis esset adolescens, eodem tamen testimonio, quod Scriptura Seni Zacariae tribuit, dignus videtur. Hic Velius, inquam, Iudicium tam temere, & injuriose contra nos pronuntiatum, non poterat omnino aequo animo ferre, sed supra modum succensebat, postulabatque, ut potestas ei daretur libere in illo confesso pro Fratribus respondendi, seque perspicue probaturum, dicebat, nihil sceleris, nihilque impietatis in nobis omnino posse reperiri. Contra quem cum multitudinis frequentia, quae Tribunal circumflesbat admodum vociferata fuisset, erat enim inter illos illustris, a quo eximius, cumque Praeses etiam iustam ab eo propositam postulationem minime posset tolerare, sed solum istud ab eo quae-
reret.

DISPUT. XXXIX

reret, utrum esset Christianus: ille tum simulatque hac fuit clarissima voce confessus, in sortem & numerum Martyrum relatus. Non plane immerito. Advocatum habuit in animo commorantem Spiritum Sanctum, quem per ingeniem charitatis cumulum, quo adductus adeo alacri & ardenti studio pro Fratrum defensione satis perspicue ostendebat: haec ille; quae fusc copioseque persequutus sum, ut cognoscere quisque posset, quam distans fuerit a Balduini sententia Eusebius. Quare dabitis vos quidem veniam, si plura ex eo Scriptore collagerim, atque protulerim, quam par atque aequum esse prima specie videretur. Cernitis autem, Auditores, quod si J. C. fuisset Epagathus, propter quod Advocatus fuerit a Praefide, caeterisque Ethnicis appellatus, esset etiam J. C., diceretque Civiles Causas Spiritus Sanctus, cum perinde vocetur a Lugdunensi Ecclesia apud eundem Eusebium Advocatus. Quis est autem tam obtusa ingens, qui non videat ludibrio sapientum exponi se, si haec tam

tam

DE J. C. CHRIST.

tam videlicet conetur defendere. Ac si deinde suspicatus est Bahdu-
nus Epagathum esse Christianis J. C. m-
numerandum, quod dictus fuerit Chris-
tiani Advocatus cum horum susce-
pisset defensionem & patrocinium; quare
causa est; cur non eodem jure J. C. m-
numerandos putaverit Justinum Marty-
rem, Tatianum, Athenagoram, Melito-
nem, Tertullianum, Arnobium, La-
ctantium, reliquosque omnes, qui mul-
tis rationum momentis a Christianis in-
vidiam, scriptisque apologeticis calum-
niam depulerunt. Verum si aliquod ef-
se inter Epagathum, coeterosque discip-
men agnoscat, proferat illud quidem,
si potest. At ingenue fateatur nihil sibi
praeter Eusebii locum suppetere. Sed
tam est illud de J. C. Epagatho ex Eu-
sebii loco consequens, quam aqua ex
pumice. Atque illud sane, quoniam
tempus admonet, silentio praeterire nul-
lo modo possum, esse videlicet aliquos
ita comparatos animo, ut si artem ali-
quam, facultatemque profiteantur, quae-
rant illustres viros, quorum ad nos usque

.T D I S P U T A T I O

que mansit fama, atque celebritas, eosque firmant eidem facultati dedisse operam, quo decus illi aliquod parerent, & ornamentum. Ego enim sic confiteor: meminem veterum; aut J. C. aut Philosophum, aut alterius cuiuspiam disciplinæ cultorem dicere, nisi quem gravia momenta, atque illustria documenta antiquitatis talem fuisse confirmant. Nam veritas anteponenda studiis privatis est: mendacia vero, omnisque infirma ratio e confesso doctorum virorum exterminanda.

Verumtamen ut magis magisque liquet, quam nugatoria sit, quamque inepta concludendae sententiae ratio, quando usus est Balduinus, rogo, quid causae fuerit, cur non & Sanctum Pontium Martyrem, cuius Acta pridie Idus Maij & Suario, & Bottandianis, & Balutio antea Tomo XI. *Miscellaneorum* referuntur? His quippe in Actis legitur & Senatorem Romanum fuisse Pontium, & verae orthodoxaeque Religionis patrocinium suscepisse, & omni genere scientiarum illustrem fuisse, adeo ut is

DE J. C. CHRIST.

unus Philippum Augustum a supersti-
 tione Idolorum ad colendam veritatem
 iaduxerit. Neque movet me, quod ille
 respondere poterit, esse Pontii Acta
 apocrypha, plenaque fabularum. Ut
 enim sapienter Bollandiani admonuerunt,
 esse fabulas diu post scripta ejusmodi
 Acta, quae initio brevia erant, nihil-
 que vani fabulosi atque ridiculi com-
 plectebantur, nescio quo inepti Scri-
 ptoris sequiorum temporum stupore ad-
 junctae sunt. Accedit praeterea com-
 modum, quod ea Acta accusate Chro-
 nologia quorundam Imperatorum, at-
 que Pontificum, qui iisdem circiter
 temporibus floruerunt, exprimant; quam
 sane diligentiam, castigatamque scriben-
 di rationem in Actis apocryphis desi-
 deramus. Quin etiam, si eosdem Se-
 natores, atque J. C. fuisse confici Bal-
 duinus, ex ejus discendi ratione
 consequens esse videtur, non erat, cur
 praetermittendum esse putaret Palladium
 Senatorem Romanum, cujus sic in Actis
 Sanctae Sophiae mentio, quique dicitur
 Hadriani Imperatoris tempore flo-
 ruisse.

72 DISPUTATIO XVIII

sulſſis, non Aſterjum Virum Conſula-
rem, de quo in Martyrologio V. No-
nas Martias agitur, non alios ſane mul-
tos ex ordine Senatorum, qui etſi Chri-
ſtianis ſacris fuerint initiati, nulla ra-
tione tamen accenſeri J.C. debent, quam-
vis omni ope Balduinus conetur eos re-
pugnantes vi creare peritos rerum, quas
fortaſſe ignorabant.

Erat proſecto cur potiore jure pe-
ritis Legum annumeraret Judices, qui
ſe Religioni vtræ addixerunt, non tem-
pore Conſtantini, ejuſque Filiorum mo-
do, ſed etiam ante, cujuſmodi fuit is
Judeus, de quo in Actis ſinceris S. Apol-
lonii, & Sociorum apud Ruinartium
dicitur, quod cognita veritate Marty-
rio coronari meruit. At ne de his qui-
dem certo ſtatueret licet cuiſquam, quod
aut in Foro verſati ſint, ſuſceperintque
patrocinium Cauſarum, aut juri dicen-
do dederint operam.

Imo vero mallem Chriſtianos Præ-
fectos Praetorio, aut Urbi, qui ætate
Conſtantini, ejuſque Filiorum, tempori-
busque Juliani, Valentis, Valentiniiani,

XLIV DE J. C. CHRIST.

-orac Theodosio denique floruerunt, in Ju-
 -viscibulorum numero referre, cum ad
 209 hos præcipue Augustorum Edicta ad-
 -olentur, ad hosque ipsos pertinent
 -ta Interpretari. Sed enim nunquam,
 -ut a me J. C. vocentur, feram, nisi prius
 1 cõfiteri eos obivisse Advocati munus,
 egredisse responsa, sumpsisseque Civilium
 -n Causarum defensionem. 210
 -elo 210 Venio ad J. C. quarti Soeculi :
 -cum ceteri diu conquiescent fuerint ne,
 2 præter Minucium, alii, qui & nomi-
 -natione veteribus sunt, & Christianæ
 -Religionis addicti fuerint, neminem re-
 -pererim, qui J. C. legisse videretur.
 3 Quamquam autem non vis ego sum,
 -quem existimem, & vidisse omnia, &
 -cetera quæque monumenta versasse, ut
 -cento sciam, quæ de J. C. sunt ab il-
 -lustribus Viris perscriptæ, arbitror tamen
 4 tantum operæ consumpsisse in hoc ge-
 -nere controversiæ, me, ut vix quem-
 -quam Christianum, qui professus Ter-
 -tio Soeculo Jurisprudentiam sit, mihi
 -excidisse existimem. Quare venio, ut
 5 aiebam, ad eos qui Quarto Soeculo vi-
 -gue-

TRIGESIMUS DISPUT. 272 XLV

pugnerunt. Principio sunt qui Hermo-
 genianum celeberrimum J. C. Christiani-
 anum fuisse defendunt. Atque inter eos
 quidem qui sic statunt, principem lo-
 cum obtinet Bertrandus, quem Jacobus
 Gothofredus in *Prolegomenis ad Codicem Theodosianum* & Heineccius *lib. 1. Hist. Jur. Rom. C. 5.* refellunt. Ego
 vero sic cenfeo: Hermogenianum Con-
 stantini, ejusque Filiorum tempore cla-
 ruisse. Anno circiter CCCXXX. Nam
lib. 17. D. de Minor. meminit Prae-
 fectorum Praetorio, a quibus non lice-
 ret appellare, quod Privilegium Prae-
 fectis Anno CCCXXXI. concessum est,
 ut constat *lib. 16. Codicis Theodosiani de Appellation.* Rursus *lib. 23. D. de manumissis. Vend.* manumissionem fieri Do-
 mino tacente posse, nec opus esse post-
 hac solemnibus verbis doceri, quod ius
 a Constantino Magno, ejusque Liberis
 introductum esset. *l. 1. §. 1. C. de Test.*
§. 1. l. 2. C. de Legat. planè colligi-
 gitur. Non assentior tamen Jacobo Go-
 thofredo, & Joanni Saravachio, quo-
 rum illa in *Prolegomenis ad Codicem Theo-*

DE J. C. CHRIST.

Theodosianum C. 1. hic vero in *Vita Hermogeniani* defendunt Hermogeniani aetatem constitui, definiri que magis posse ex eo, quod Correctorum mentionem fecerit, qui a Constantino sunt per Italiam constituti. Miror enim homines in Historia Juris tanta cum laude versatos potuisse tam facile in errorem incidere. Non animadverterunt scilicet, memorari etiam a Diocletiano & Maximiano Correctores C. 1. 4. C. de Jur. & Fidei. Ignor. C. 1. 10. D. de Offic. Praesid. a Papiniano. Quare merito castigati sunt a Schultingio in notis ad Titulum 1. Codicis Gregoriani Jurisprud. Antejustinianae pag. 683. 2. Sed age videamus, quibus tandem argumentis conficere studeat Bertrandus Hermogenianum Christianis sacris fuisse initium; *Sacerdotii casu*, inquit, *Divortium fieri pognat posse*. Quid tum vero? Christianus ergo fuit. Nam hoc jus Christianis Episcopis, & saepe etiam Sacerdotibus inferioris gradus erat peculiare. Audiendus Hermogenianus est. *Divortii*, inquit, *causa donationes*
in

inter Virum & Uxorem concessae sunt,
 saepe enim evenit, ut propter Sacerdo-
 tium, vel etiam sterilitatem velta ille,
 quidem Quae verba explicat Diony-
 sius Gothofredus in Notis ad 1. 60. D.
 de Donat. inter Vir. & Uxor. Quid
 dicit Sacerdos, inquit, qui Uxorem
 habere non poterat, coquebatur esse Ce-
 libes dicitur. C. de Episc. Mahetigitur
 Hermogenianum, qui haec probaret, fuisse
 Christianum.
 16. Esset quidem hoc argumenti ge-
 nus alicujus in hisce rebus dijudican-
 dis momenti, nisi mos ejusmodi peria-
 de apud Gentiles invaluisse. Sed cum
 Sacerdotii causa divortia ab Ethnicis
 ipsis facta fuisse testatum sit, non equi-
 dem intelligo, ut verba Hermogenia-
 ni cadere omnino debeant in Episco-
 pos. Ac ne fingi haec putetia nobis
 Bertrandus, proferam necesse est in in-
 dium Tertulliani veteris sancti Scripto-
 ris sententiam. Is ergo in extremo Li-
 bro de Exhortatione Castitatis sic habet:
 Novem & continent Viros, & qui-
 dam Tauri illius Aegyptii Antistites,
 For-

XVIII DE J.C.CHRIST.

Fœminas vero Cereris Africanas , cui etiam sponte abdicato matrimonio adfensunt . In extremo quoque de Monogamia Libro . Cereris Sacerdotes , inquit , viventibus etiam viris , & consentientibus amica separatione viduantur . Igitur , si perspicuum est Gentilium Sacerdotes amica separatione viduari consueſſe , conſequens , nihil eo Hermogeniani loco poſſe concludi , quod efficiat hominem fuiſſe noſtris ſacris initiatum . Verum ſac de Episcopis Hermogeniani verba intelligenda ſint , quid tum Bertrandus proficiet ? An Viro Gentili Jura explicanti integrum fuiſſet leges ab Imperatoribus Chriſtianis ſancitas contemnere ? Exponendae illi erant proſecto , ita ut germanus earum ſenſus poſcebat , ne non Interpreter , ſed legum lator eſſe videretur : Alioquin ſi ex hoc uno loco ſas eſſet colligere Chriſtianum fuiſſe eum , qui de Divortiis ob Sacerdotium loquutus eſt , colligendum quoque eſſet , Gentilem fuiſſe , qui Divortium cauſa ſterilitatis probavit , cum ea ſola cauſa ſeparari Uxorem a Viro Eccleſiae

clisae traditio semper vetuerit. At Hermogenianus, saepe vocat, inquit, ut propter Sacerdotium, vel etiam sterilitatem

Quemobrem ita sum affectus animo, ut nihil esset, quod aut Gentili, aut contra Christianum fuisset Hermogenianum putem. At de Christiano quidem dictum copiose est; de Gentili vero pauca dicenda esse videntur. Nam quod statuit de Divortio ob sterilitatem, statuit sane, ut Leges Imperatorum, qui ante ea tempora vivebant, postulabant, ut qui esset J. C., non verol, ut Decreta Christianae Religionis poscebant, cum non ageret Interpretem Scripturarum. Praeterea etsi Codex Hermogenianus injuria temporum perierit, extant nihilominus fragmenta ejus Codicis multa. Quin etiam pleraque ejusdem J. C. responsa, non in Theodosiano Codice solum, sed etiam in Digestis, & Codice Justiniano reperiuntur. At ex nullo eorum monumentorum alterutrum concludere par est, aut Christianum, aut Gentilem

G

fuisse

DE J. C. CHRIST.

fuisse Hermogenianum . Itaque in re ancipiti atque dubia ita verſor , ut proclivior in eam opinionem ſim , quæ ſtatuit J. C. eundem fuiſſe Ethnicum ; quamquam Schultingio , & Marvillio aſſentiar , qui firma graviſque ratione hoc idem conſtitui poſſe negaverunt .

Eodem , quo Hermogenianus , tempore claruit Aurelius Arcadius Chariſius . Nam *l. unic. §. 1. D. de Offici Prætor.* meminit Præfeſtorum Prætorio , a quibus appellare nequaquam oportet , quam Legem ſcriptam diximus Anno CCCXXXI. Quamobrem errat vehementer Guido Pancirolus *Lib. 1. Variar. Leſion. C. 79. pag. 161.* , qui Chariſium ſub Caro Carino Numeriano , & Diocletiano vixiſſe contendit .

Chriſtianum hunc item fuiſſe aſſeruat Cujacius *Lib. VIII. Obſervat.* Verum qua ratione inductus fuerit , ut in eam deſcenderet ſententiam , ne indicat quidem . Ego igitur cohibendam eſſe puto a re omnino incerta aſſentionem . Etenim ex fragmentis ſex , quæ in Digefſis extant , nihil exprimi poſſe

DISPUT. 117

se videtur, quod oleas Christianismum. Constat tamen ex inscriptionibus eorundem fragmentorum, eum & Magistrum Libellorum fuisse, & reliquisse Libros singulares *de Testibus*, *de Officio Praefecti Praetoria*, *de Muneribus Civilibus*.

Eodem circiter tempore Romana Jurisprudencia, quae pene interierat, restitui, ac florescere rursus coepit. Ac magno sane nobis argumento esse potest Schola Berytensis in Phoenicia, quae tum non instituta est primum, sed famam, celebritatemque ita sibi comparavit, ut Imperatoribus cara fuerit. Nam hi decreverunt, ut ne quis auderet alibi uspiam, quam Beryti, Romae, & Constantinopoli Jus publice docere. Quare cum Justiniani aetate homines, nescioqui Alexandriae, & Caesareae Scholas Juris aperuissent, ejus Augusti Edicto coacti sunt eas continuo claudere. Dixi autem non tum primum fuisse Berytensem Scholam institutam, propterea quod constat eam jam usque ab Anno CCXL. magna in existimatio-

LII. DE J. C. CHRIST.

ne fuisse. Quocirca Sanctus Gregorius Thaumaturgus in *Oratione Panegyrica* in laudem Origenis de Beryto loquens; *Urbs est*, inquit, *plane Romana*, & *Legum Romanarum Schola ornata*. Hoc eodem Soeculo. Quarto Urbs Berytum Terraemotu concussa magna ex parte subversa est.

Cujacius *Libro VII. Obs. C. 2.* Licinium Rufinum J. C. Christianum facit. Hunc Pauli J. C. ætate, Tertio nempe Soeculo, floruisse defendit. Tum vero sic: *Is vero est Licinius Rufinus, qui consulit Leges Dei cum Legibus Populi Romani. Fuit enim Christianus: & illa Collatio, quæ non ita dudum edita est, habet nomen Licinii Rufini.* Cujacius assentitur Bertrandus in ejus *J. C. Vita*. At, hi quidem Viri, etsi magna rerum historicarum peritia inclaruerint, tamen errant vehementer, dum tam facile de re absurda dijudicant. Principia enim negotii Licinium Rufinum ejus Collationis fuisse Auctorem. Anno MDCLXXXIX. prodiiit eadem rursus in lucem cura, & studio Erasmii

trum Pithacorum. Jam vero Petrus Pithaeus in sua Praefatione sic habet. *Inauditam equidem antea fuisse ex praeiis Scriptoribus aliquem, qui cum Legibus Moysi Romanas contulisset; ac memini Joannem Tilliam antiquae eruditionis hominem, cum de veterum J. C. reliquiis sermo esset, narrare solitum habuisse aliquando se ejus operis fragmenta pauca, quibus Licinii Rufini nomen tribuerat, an ex conjectura, an potius ex veteris Libri fide, non satis scio. Illud affirmare liquet, quae nunc damus ex antiquissima Sequanorum, aut Mandubiorum, potius Bibliotheca, in qua per annos octingentos, & amplius latuerunt, non esse Licinii Rufini, cujus nomen ad Julium Paulum in Libris nostris consultatio inscripta est; ac ut sentio, dicam, non fuit tanti haec Collectio, quae, aut Licinii, aut J. C. alicujus paullo clarioris ingenium, & acumen desideraret.*

Fac tamen Auctor Collationis Licinii Rufinus appellatus sit; quid? an idcirco ille est, qui Paulum J. C. celeberrimum, ut l. 4. D. *Quib. ad libert.*

LIV DE J.C. CHRIST.

proclam. non licet colligitur, consultavit? At si is Paulus ea aetate vixit, Alexandri Severi tempore, hoc est Tertio Saeculo vixerit necesse est. Jam vero Collationis Auctor diu post Alexandrum Severum claruit. Immo vero, si Pithaeo fides adjungenda est, scripsit imperante Theodosio Juniore. Quid autem si fides adjungenda Pithaeo est? adjungenda enim omnino est velut nolit Cujacius. Nam Licinius hic noster, qui Leges Romanas cum Mosais contulit usus est Codicibus Gregoriano, Hermogeniano, & Theodosiano. An a Tertio Saeculo ad Quintum producere vitam potuisse Licinium arbitrabimur, ut plus ducentis annis clarere potuerit? Absurdiora haec sunt, quam ut in prudentis cujusquam cadere cogitationem possint. Consequens igitur est, Rufinum neque fuisse Christianum, neque Collationem illam adornasse, quae nesci cui alteri longe recentiori Rufino, recte ne, an infcite, viderint, qui contra sentiunt, tributa est.

Nullum dubium autem est, quin acta.

aetate Constantini, & Filiorum, temporibus quoque Valentiniani, & Valentis Imperatorum, ut etiam Gratiani, & Valentiniani Junioris, Seniorisque Theodosii plerique essent Christiani, qui Jus profiterentur, causasque in Foro dicerent. Horum tamen ullum opus ad nostram memoriam pervenit. Adeo autem obscuri fuerunt, ut ne nomina quidem apud nos aliqua in celebritate versentur.

Sed erit fortasse, qui quaerat quid causae tandem fuerit cur praeter Minucium Tertio Saeculo, nemo nobis cognitus Christianus sit, qui Jurisprudentiam, aut profiteretur, aut doceret; cum Arnobius plerosque ejus disciplinae cultores ad nos accessisse tradiderit.

Hanc ego quaestionem paucis expediam. Nam, ut sapienter ex Tertuliano animadvertit Bertrandus, Christiani ita erant instituti, ut omnem dignitatem, omnemque ambitum, & gloriam aversarentur. Itaque, ut nostrae Religioni Veteres se addicebant, munera, quae anteq̃ obire consueverant, sponte relinquere non dubitabant. Erat

271 DE J. C. CHRIST.

Erat praeterea Ethnicis inuisa, ut ex Tacito, Svetonio, aliisque Historicis plane liquet, Christiana Religio. Atque hujus quidem professio satis illis esse videbatur, ut non ad dignitatem quemquam eueheret, sed duceret ad supplicium.

Quamobrem miror potius, qui fieri tandem potuerit, ut Gentiles passim Minucium in Foro versari, & Causidicum impune agere.

Praestat huc verba Francisci Balduini celeberrimi J. C. trasferre. Sic autem habet in Praefatione ad Minucii Felicis Octavianum. *Quam fuit notabile Minucii nostri exemplum, qui domarum patrum quantum potuit Patrum fuit, quo tempore nondum impune hoc licebat? Certe Christianis tunc erat interdictum Foro; neque illi jus postulandi Praetor dabat. Verum, etsi magis illi palliati, quam togati esse solerent, tamen quia illi Respublica saepe carere non poterat, aliquando Togatos esse eos; & eorum quosdam aliquod in Republica munus obire passim subinde sunt Ethnicis.*

DISPUT. LVII

*ci Principes. Christiani Imperatores dein-
de multo fuerunt indulgentiores, qui eos;
Consules, & Praefectos Urbis atque
etiam Praetorio interdum creabant, quos
alioquin non ignorabant esse acerrimos
hostes Religionis; quod intelligi potest
vel ex unius Symmaci conditione. Sed
facti tandem aliquando sunt severiores,
& Senatum, Forumque Romanum perpur-
garunt, & Christianos esse iusserunt,
quicumque vel Jus dicerent, vel causas
agerent.*

Ac mirabile sane est, quod cum
ante Annos ducentos nemini Christia-
no fas esset in Foro libere causas age-
re, Anno CCCCLXVIII. mutatis re-
bus, ac late longeque propagata Chri-
stiana Religione visa Lex fuerit; qua
statuebatur, ut ne quis auderet causam
in Foro agere, nisi qui Christianam
Religionem coleret. Nam Kalendis Apri-
libus Anno CCCCLXVIII. Imperato-
res Leo, & Anthemius ad Nicostatum
Praefectum sic scribunt. *Nemo vel in
Foro Magnitudinis tuae, vel in Pro-
vinciali Iudicio, vel apud quemquam*

1711 DE J. C. CHRIST.

Judicem accedas ad Togatorum confortium, nisi Sacrosanctis Catholicae Religionis fueris imbutus Mysteriis. L. 8. C. de Posuland. Itaque factum est ut, qui e Foro, dum Imperatores essent imbuti superstitione, erant exterminati, iidem sub Christianis Imperatoribus non primas solum, sed etiam omnes haberent in Jure dicendo partes. Atque haec quidem de J. C. Christianis dicenda esse putavi, quod apud Menagium legissem, necesse esse, ut qui Jus dicere conetur, hanc Juris Historiam cognoscere oportere. Cum autem Historiam Juris universam brevi disputatione texere esset omnino *adynaton*, adieci animum ad Historiam J. C. Christianorum, ut qui revera essent Christiani, quique non essent, quamvis a nonnullis pro Christianis haberentur, intelligerem, perspectumque haberem, qua quisque aetate florisset. Quod si de re quapiam minus castigate loquutus sum, oro Vos, obtestorque, ut id non gravitati rerum, sed imbecillitati ingenii mei, quod scio quam sit exiguum, tribuatis.

ML

005665656

